

Шанс на гідне життя

Світлана ФІЛОНЕНКО,
Микола БІЛОКОПИТОВ (фото)

Понад 650 мільйонів людей у світі живуть з інвалідністю, з них в Україні – близько трьох мільйонів. Чи мають вони надію на повноцінне життя? Міжнародна спільнота намагається дати їй через ефективний правовий інструмент – Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї. Україна нещодавно теж долучилася до цього процесу – 16 грудня 2009 року Верховна Рада ухвалила закон про ратифікацію цих документів.

Відповідно до стандартів Конвенції у центрі уваги перебуває не інвалідність як вада, а власне особистість, людина з інвалідністю, котра, наскільки це можливо, є здатною до самостійного життя в суспільстві. Конвенція не встанов-

лює будь-яких нових прав стосовно осіб з інвалідністю, а лише конкретизує наявні, визначає зобов'язання держав-учасниць, передбачаючи тим самим відповідний рівень захисту.

Про те, який він в українських реаліях, ішлося на засіданні «круглого столу» на тему: «Конвенція ООН про права інвалідів: міжнародні зобов'язання та соціально-правова відповідальність держави». В Інституті законодавства Верховної Ради зібралися представники парламентських комітетів і фракцій, Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, міністерств, громадських і міжнародних організацій. Його організували Інститут законодавства Верховної Ради України спільно з парламентським Комітетом у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, проектом Програми розвитку ООН (ПРООН),

Міжнародної організації праці (МОП) та Державного центру зайнятості «Соціальна інтеграція людей з інвалідністю шляхом забезпечення доступу до зайнятості», Національна асамблея інвалідів України та єврейський благодійний фонд «Бейтейну – Наш Дім».

На жаль, група суспільства, до якої належать люди з інвалідністю та люди, котрі мають обмежені та люди, котрі мають обмежені можливості щодо роботи й нормального способу життя, постійно збільшується. Багато хто з них потребують особливих, дещо специфічних умов проживання, обслуговування та праці, які дадуть їм змогу почуватися повноцінними членами суспільства і справді робити посильний внесок у створення національного продукту та хоча б частково матеріально забезпечувати себе, зазначалося на засіданні «круглого столу».

Добірка журналу **Віче**

Конвенція про права інвалідів була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 13 грудня 2006 року і набула чинності 3 травня 2008 року. Україна підписала Конвенцію та Факультативний протокол до неї 24 вересня 2008 року, ратифікувала їх 16 грудня 2009 року, а з 6 березня поточного року Конвенція про права інвалідів набула чинності в Україні.

Уляна Мостіпан

Катерина Рибальченко

Раїса Бутаєва

Оксана Полякова

Народний депутат, голова підкомітету з питань законодавчого забезпечення соціального захисту та реабілітації інвалідів парламентського Комітету у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів Уляна МОСТІПАН зазначила:

– Цього принципу, запровадженого Конвенцією, дотримується й українське національне законодавство про соціальний захист людей з інвалідністю. Воно справді достатньо прогресивне, однак його практичне застосування є дещо складним. Комітет разом із Національною асамблеєю інвалідів уже кілька років поспіль реалізують низку спільних проєктів починаючи з ревізії чинного законодавства. Як з'ясувалося, нормативних актів про надання соціальних гарантій інвалідам, кращих за вітчизняні, ніде у світі немає. Водночас доводиться констатувати, що й найгірше їх виконання – теж у нас.

Поліпшити становище осіб з інвалідністю в Україні, справді створити для них умови рівних можливостей народний депутат визначила першочерговим завданням і для профільних міністерств, і для комітету Верховної Ради.

Працювати в напрямі реалізації кожного з 50 положень Конвенції закликала і **Катерина РИБАЛЬЧЕНКО, старший програмний менеджер ПРООН в Україні. А Василь КОСТРИЦЯ, національний координатор МОП в Україні, наголо-**

сив, що впровадження положень Конвенції МОП № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів», а також інших конвенцій і рекомендацій організації для забезпечення прав людей на гідну працю без будь-якої дискримінації має неабияке значення.

За невтішною статистикою збільшення кількості осіб з інвалідністю не лише в Україні, а й у світі загалом – долі конкретних людей. Про необхідність нарешті змінити ставлення суспільства до них зауважив **Денис НАЗАРОВ, старший консультант відділу моніторингу ефективності законодавства Інституту законодавства:**

– Переважна декларативність нормативної бази, невизначеність фінансових механізмів соціальних виплат, відсутність дієвого контролю за реалізацією відповідних законів призводять до порушення прав людей з інвалідністю та їх дискримінації.

Зокрема, він запропонував замінити вживаний у законодавстві термін із вузько негативним змістом «інвалід» на нейтральніший та розширений – «особа з інвалідністю».

Навіть за досить розгалуженої мережі реабілітаційних центрів і відділень рівень інтеграції інвалідів у суспільне життя не можна назвати задовільним. У щорічній доповіді Омбудсман Ніна Карпачова, на жаль, щоразу констатує незадовільний стан дотримання прав інвалідів в Україні.

Їхні численні звернення підтверджують цей висновок. Як і те, що недавна пенсія багатьох інвалідів не досягала навіть прожиткового мінімуму. І це тоді, коли витрати осіб з обмеженими можливостями та особливими потребами порівняно із запитами здорових людей можуть бути значно більшими. Про здійснення контролю у цій сфері розповіла **представник Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради з прав людини Раїса БУТАЄВА, зокрема зауваживши таке:**

– Досі так і не вдалося докорінно змінити ставлення органів влади й суспільства до інвалідів та їхніх потреб. На жаль, обстоювати їхні права змушені вони самі або їхні родичі та близькі, громадські та благодійні організації. У парламенті ратифікували Конвенцію без будь-яких застережень, але як виконати її положення? Найперше слід приділити увагу створенню безбар'єрного середовища: у більшості приміщень закладів культури, охорони здоров'я, освіти, судових інстанцій відсутні умови доступу до них інвалідів та забезпечення нормального їх перебування у цих приміщеннях. Та й нові будівлі, житлові й адміністративні і планують, і здають в експлуатацію без зважання на потреби людей з інвалідністю.

Виконавчий директор Національної асамблеї інвалідів України Наталія СКРИПКА ознайомила присутніх із результатами громадського моніторингу не лише державних гарантій, а й стану дотримання прав людей з інвалідністю відповідно до стандартів Конвенції та Факультативного протоколу, що є обов'язковими для виконання всіма державами-учасницями.

Це означає, що наша держава зобов'язана звітувати перед ООН кожні два роки. Одночасно громадські організації мають право подавати альтернативний звіт. У разі розбіжностей Комітет ООН із прав інвалідів може направити до України спеціально уповноважених експертів для дослідження неузгодженостей і винесення цих даних на міжнародний рівень. А кожні чотири роки

Цікаво, що ...

Діти-інваліди виграли суд у Кабінету Міністрів

Окружний адміністративний суд міста Києва визнав незаконною й нечинною Постанову Кабінету Міністрів № 1015 від 12.11.2008 року в частині, що позбавляє дітей-інвалідів права на колісний візок з електрприводом до досягнення ними 14-річного віку.

За інформацією Української Гельсінської спілки з прав людини, у такий спосіб було цілковито задоволено позов харків'янина Віталія МАТЮШЕНКА, 7-річна дочка Юля якого також була позбавлена урядом можливості відвідувати шкільні уроки на акумуляторному інвалідному візку. Суд погодився з доводами позивача про те, що Постанову Кабміну № 1015 суперечить законам України «Про основи соціальної захищеності інвалідів», «Про реабілітацію інвалідів», а також ратифікованій Україною Конвенції ООН про права інвалідів.

Олена Іванова

Василь Костриця

Наталія Скрипка

Денис Назаров

міжнародна спільнота моніторитиме в нашій державі виконання стандартів Конвенції. Знаковим є те, що Факультативним протоколом передбачена можливість персонального звернення кожного громадянина з інвалідністю до згаданого Комітету з прав інвалідів у разі порушення його права та незадоволення вимог як позивача місцевими судовими інстанціями. Н. Скрипка висловила сподівання, що такий механізм певною мірою дисциплінуватиме й допоможе найближчим часом створити стратегічний план дій. А на нинішньому етапі асамблея провадитиме інформаційно-навчальну кампанію та роз'яснювальну роботу.

Законом «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» передбачено, що службові особи та інші громадяни, винні в порушенні прав інвалідів, несуть установлену законодавством відповідальність: матеріальну, дисциплінарну, адміністративну чи кримінальну. «Але кому відома інформація про те, кого довелося притягнути до відповідальності за невиконання тих чи інших положень законодавства або за порушення прав інвалідів, адже її механізми не вписані в жодному з кодексів?! – звернулася із запитанням до присутніх Н. Скрипка. – У законодавстві застосовано такі загальні поняття, як «забезпечується», «здійснюється», «надається», ігнорування яких органами влади не тягне жодних юридичних наслідків. Дефініція Конвенції «обов'язок держави щодо людей з інвалідністю» у національному законодавстві взагалі відсутня».

Виконавчий директор асамблеї інвалідів також презентувала практичний посібник для парламентаріїв «Від виключення до рівності. Реалізація прав людей з інвалідністю» та ілюстроване видання – посібник для дітей для ознайомлення їх із Конвенцією. Як з'ясувалося, ідею його створення підказали діти співробітниць асамблеї. Побачивши текст Конвенції, вони зауважили, що він нецікавий і незрозумілий. «Тому ми разом із дітьми спробували адаптувати текст кожної статті Конвенції задля дитячого розуміння, – розповіла Н. Скрипка. – Цей «переклад» можна назвати автентичним, екс-

пертами з його доступності стали діти різного віку, а художники допомогли створити характерні малюнки. Така візуалізація норм Конвенції допоможе не лише дітям з інвалідністю зрозуміти свої права, а й іншим дасть можливість усвідомити, що їхні ровесники, які не бачать, нечують, чи пересуваються на візках, мають право на те саме, що й здорові». Відповідно до Національного плану дій з виконання Конвенції про права дитини в дитячих навчальних закладах запроваджують уроки толерантності, на яких успішно використовують посібник для дітей як методичний матеріал.

Останнім часом у світі медично-благодійна модель ставлення до інвалідності замінюється на соціальну, яка відповідає принципам Конвенції та визначає, що головна проблема полягає не так в інвалідності, котру має особа, як у не пристосованому до її потреб оточенні, щоб почуватися такою ж, як і всі інші. Національне законодавство загалом не суперечить Конвенції, але й не містить конкретних, докладних норм, що забезпечували б реалізацію інвалідами своїх прав.

Оксана ПОЛЯКОВА, керівник департаменту у справах інвалідів Міністерства праці та соціальної політики, поінформувала про підготовлені проекти змін до законів України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Ними передбачені розширення та конкретизація об'єктів, до яких має бути забезпечено безперешкодний доступ інвалідів. Нового змісту набувають і поняття «інвалідність» та «інвалід». До речі, Конвенція не дає чіткого визначення терміна «інвалідність», згадує про нього як про «поняття, що еволюціонує» (пункт е) преамбули). Згаданими змінами пропонується також внести новий термін «дискримінація за ознакою інвалідності» у редакції, представленій Конвенцією, надати офіційного статусу жестовій мові, а її перекладачів внести до переліку учасників реабілітаційного процесу. «Здавалося б, незначними змінами у формулюванні ми поступово переіменували ставлення суспільства як до проблеми інвалідності, так і до людей-інва-

лідів, яких воно наразі не готове прийняти беззастережно», – резюмувала О. Полякова.

За офіційним даними, в Україні працевлаштовано 400 тисяч інвалідів, хоча бажання знайти роботу виявляють близько мільйона. Як відомо, державна підтримка забезпечення прав осіб з обмеженими фізичними та розумовими можливостями здійснюється так само, як і в інших країнах світу, шляхом гарантованого працевлаштування в межах законодавчо встановленого нормативу робочих місць. Однак більшість роботодавців не поспішають брати їх на роботу. Вони радше заплатять штрафні санкції за невиконання нормативу, ніж візьмуть на роботу інваліда, облаштувавши для нього робоче місце.

Про результати досліджень щодо реалізації прав людей з інвалідністю на зайнятість, проведених у рамках Проекту ПРООН, МОП та Державного центру зайнятості «Соціальна інтеграція людей з інвалідністю шляхом забезпечення доступу до зайнятості», повідомила **менеджер проекту Олена ІВАНОВА**. Зокрема, для певних категорій роботодавців передбачаються дотації на відшкодування витрат на створення соціального робочого місця. Проте на таку дотацію не мають права роботодавці, у яких загальна чисельність працюючих становить менш як вісім осіб, оскільки на них не поширюється норматив працевлаштування інвалідів. Це по-перше. По-друге, щоб отримати дотацію для облаштування робочого місця, роботодавець спочатку повинен заповнити всі передбачені вакансії. Ці прогалини усунуто в проекті змін до законодавства. Спрямований на створення сучасної системи професійної реабілітації проект містить нову модель працевлаштування та забезпечення зайнятості людей з інвалідністю, яку наразі апробують у пілотних регіонах.

В обговоренні також брали участь представники Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства транспорту і зв'язку тощо. Було порушено і питання охорони здоров'я, дотримання права на освіту та зайнятість, безперешкодного доступу й пересування.